

Izabela Kraśnicka

Uniwersytet w Białymstoku, Polska

krasnicka@uwb.edu.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9684-6681>

Kara śmierci i uprawnienie *judicial override* w prawie stanu Alabama

The Death Penalty and the Power of ‘Judicial Override’ in Alabama State Law

Abstract: On 17 November 2022 in Alabama, the death penalty by poison injection was scheduled to be executed on Kenneth Smith. His case is a disturbing example of the use of judicial power (known as ‘judicial override’) in the state law of Alabama that allowed the judge, at the time of the verdict in 1996, to overturn the jury’s decision recommending the choice of life imprisonment without parole instead of the death penalty, and thus give a final death sentence. The article presented here first provides a general analysis of the provisions of the federal constitution, relevant case law and federal legislation on the death penalty, and then presents an overview of state solutions to the death penalty. The key parts of the text deal with the institution of ‘judicial override’: its genesis and practice in the state of Alabama, and the application of the relevant legislation to the Kenneth Smith case. It argues that mechanisms such as ‘judicial override’ and their consequences strengthen the narrative of those arguing against the death penalty in the social and political debate.

Keywords: Alabama state law, death penalty, Eighth Amendment to the U.S. Constitution, judicial override, powers of the judge

Słowa kluczowe: prawo stanowe Alabamy, kara śmierci, VIII poprawka do konstytucji USA, *judicial override*, uprawnienia sędziego

Wprowadzenie

Celem artykułu jest zaprezentowanie regulacji stanowych w Alabamie, na mocy których sędzia, w ramach tzw. *judicial override*, uprawniony był do uchynienia decyzji ławy przysięgłych rekomendującej karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości ubiegania się o przedterminowe zwolnienie zamiast alternatywnej kary

śmierci. Jeszcze w końcówce XX wieku trzy amerykańskie stany dawały sędziom w procesie karnym taką możliwość. Stawała się ona narzędziem ostatecznego wymiaru najwyższej z kar – końca życia, narzędziem w rękach sędziego niejednokrotnie wybieranego w procedurze wyborczej bezpośrednio przez obywateli – mieszkańców danego stanu.

Asumptem do podjęcia tej tematyki stała się zapowiedziana w Alabamie na 17 listopada 2022 roku egzekucja skazanego, w którego sprawie werdykt ławy przysięgłych z 1996 roku (osiągnięty stosunkiem głosów 11 do 1), rekomendujący dożywotnie więzienie bez możliwości wcześniejszego warunkowego zwolnienia, został przez sędziego uchylony, a w jego miejsce orzeczona kara śmierci. Jej wykonanie okazało się nie tylko prawnie skomplikowane, ale ostatecznie także medycznie niemożliwe.

Okoliczności towarzyszące tej sprawie oraz analiza odpowiednich przepisów stanowych obowiązujących w momencie skazania w kluczowej sprawie w Alabamie pozwalają na postawienie tezy, iż tego rodzaju rozwiązania, stanowiące element stanowych karnych porządków prawnych, przyczyniają się do wzmocnienia argumentacji przeciwników kary śmierci i jawią się jako trudno zrozumiałe we współczesnym świecie hołdującym godności człowieka jako istocie i źródle wszelkich naszych praw i szeroko rozumianemu zakazowi nieludzkiego traktowania, zagwarantowanego w prawie krajowym i międzynarodowym. *Judicial override*, będące podstawą skazania Smitha, zostało w Alabamie zniesione dopiero w 2017 roku po tym, jak rok wcześniej Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych w sprawie *Hurst v. Florida*¹ uznał za niekonstytucyjne podobne regulacje stanowe obowiązujące na Florydzie.

Zagadnienie to jest warte uwagi i analizy także ze względu na toczące się w Polsce dyskusje dotyczące zaostrzenia polityki karnej, a w szczególności wprowadzenia do polskiego porządku prawnego kary bezwzględnej pozbawienia wolności².

Amerykańska interpretacja kary śmierci jako kary niebędącej zakazaną konstytucyjnie karą „okrutną i niezwykłą” stanowi tylko jeden z elementów trudnej debaty dotyczącej tak legalności jak i skuteczności owej kary, w tym sposobów jej wykonywania.

Metody badawcze wykorzystane w pracy nad tekstem obejmują analizę dogmatyczno-prawną, metodę historyczną oraz metodę językową, a tekst winien być traktowany jedynie jako przyczynek lub fragment szerszej dyskusji nad karą śmierci w amerykańskim systemie prawnym³.

1 *Hurst v. Florida* (577 U.S. 92).

2 Stanowczy sprzeciw wobec tych zmian wyraziła m.in. Naczelna Rada Adwokacka; zob. Uchwała nr 83 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 19 listopada 2022 r., https://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/file-uchwala-nra-nr-822022-35958.pdf.

3 W polskiej literaturze temat ten podejmują m.in. D. Michalski, K.D. Ryś, Kara śmierci w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Wybrane zagadnienia, „Studia Prawnoustrojowe” 2017, nr 38, s. 381–396; A. Jezusek, Kara śmierci w orzecznictwie Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych Ameryki, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2010, z. 4, s. 101–138; W. Kwiatkowski, Zagadnienie

1. Kara śmierci w konstytucji i ustawach federalnych

Legalność istoty kary śmierci w Stanach Zjednoczonych pozostaje współcześnie niekwestionowana na gruncie VIII poprawki do Konstytucji i związanego z nią odpowiedniego orzecznictwa Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych, który niezmienne uznaje karę śmierci za pozostającą poza katalogiem kar „okrutnych i niezwykłych” (takowych bowiem zabrania wskazana poprawka)⁴.

Amerykański wymiar sprawiedliwości uszczegółowił elementy proceduralne orzeczenia najwyższej kary, określił zakres przestępstw, za które kara śmierci może być orzeczona, katalog osób, wobec których nie może być ona orzeczona, czy listę metod, którymi może być wykonana⁵. Natomiast mimo wielu prób Sąd Najwyższy nie podważył jej zasadności jako takiej, poza wyjątkowym, krótkim okresem w latach siedemdziesiątych. W 1972 roku w sprawie *Furman v. Georgia*⁶ Sąd Najwyższy uznał karę śmierci wykonywaną w prawie stanowym w Georgii za niekonstytucyjną w świetle VIII poprawki, ponieważ przepisy pozwalały na zupełną dowolność decyzyjną ławy przysięgłych w kwestii uznania, czy odpowiednią karą jest kara śmierci czy kara dożywotniego pozbawienia wolności⁷. W efekcie wprowadzona została abolicja na wykonywanie kary śmierci, a poszczególne stany rozpoczęły proces przeglądu swojego ustawodawstwa. Sąd Najwyższy zrewidował jednak swoje stanowisko

kary śmierci w Stanach Zjednoczonych Ameryki, „Zeszyty Prawnicze” 2012, nr 12/3, s. 115–150; M. Mitera, M. Zubik, Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 1998; S. Frankowski, R. Goldman, E. Łętowska, Sąd Najwyższy USA. Prawa i wolności obywatelskie, Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE, Warszawa 1996.

- 4 Oryginalny tekst VIII poprawki brzmi: *Excessive bail shall not be required, nor excessive fines imposed, nor cruel and unusual punishments inflicted*, <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-8/>. W polskim tłumaczeniu A. Pułło czytamy: Nie wolno żądać nadmiernych kaucji ani wymierzać nadmiernych grzywien albo stosować kar okrutnych lub wymyślnych, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/usa.html>, natomiast P. Laidler proponuje tłumaczenie: Nie wolno żądać wygórowanych kaucji, nakładać wygórowanych grzywien ani skazywać na kary okrutne i niehumanitarne, będące w sprzeczności z uświęconymi zwyczajami; P. Laidler, Konstytucja Stanów Zjednoczonych. Przewodnik, Kraków 2007, s. 131. Używane w niniejszym tekście tłumaczenie ma charakter bezpośredniego przełożenia przymiotników „*cruel*” jako okrutny oraz „*unusual*” jako niezwykły.
- 5 Zob. np. orzeczenia w sprawach: *U.S. v. Jackson* (390 U.S. 570), *Witherspoon v. Illinois* (391 U.S. 510), *Coker v. Georgia*, (433 U.S. 584), *Thompson v. Oklahoma* (487 U.S. 815), *Atkins v. Virginia* (536 U.S. 304), *Roper v. Simmons* (543 U.S. 551), *Kennedy v. Louisiana* (554 U.S. 407) czy kluczowe dla omawianej w tekście problematyki – *Hurst v. Florida* (577 U.S. 92).
- 6 *Furman v. Georgia* (408 U.S. 238)
- 7 Samo orzeczenie jest niezmiernie krótkie, a dołączono do niego aż 9 zdań odrębnych, w których sędziowie podawali bardzo różną motywację dla uznania przepisów stanu Georgia za niekonstytucyjne, przy czym tylko dwóch sędziów zakwestionowało legalność kary śmierci jako takiej; P. Marcus, Capital Punishment in the United States, and Beyond, „Melbourne University Law Review” 2007, vol. 31, s. 840.

już 4 lata później w sprawie *Gregg v. Georgia*⁸, uznając karę śmierci za dopuszczalną, a zatem zgodną z konstytucją, pod pewnymi warunkami, w tym takim, że może być ona orzeczona jedynie za czyn pozbawiający życia drugą osobę⁹.

W konsekwencji, w świetle obecnie obowiązującego orzecznictwa, w ustawodawstwie federalnym ten rodzaj kary jest przewidziany w reakcji na przestępstwa o szczególnym charakterze, przede wszystkim morderstwo czy zabójstwo¹⁰ (np. ludobójstwo, zamach na prezydenta, sędziego, członka Kongresu czy urzędnika federalnego ze skutkiem śmiertelnym), ale także za działania prowadzące do zniszczenia statku powietrznego lub innego pojazdu, porwanie, branie zakładników czy wysyłkę materiałów niebezpiecznych – skutkujące śmiercią¹¹.

W przepisach federalnych występują także przestępstwa o charakterze ogólnym, które są zagrożone karą śmierci, ale przy których w przepisie nie ma elementu wskazującego na konieczność skutku śmiertelnego. Są to: przemyt narkotyków w dużych ilościach, usiłowanie, upoważnienie lub doradzanie w zabiciu jakiegokolwiek funkcjonariusza, ławnika lub świadka w sprawach podlegających ustawie *Continuing Criminal Enterprise* (zwalczającej przemyt narkotyków) oraz zdrada i szpiegostwo¹².

Osobna kategoria piętnastu przestępstw zagrożonych karą śmierci znajduje się w *Uniform Code of Military Justice* (Jednolitym Kodeksie Sprawiedliwości Militarnej), przy czym część z nich warunkuje okres wojny, a jej wymierzanie podlega oddzielnej wojskowej procedurze¹³.

2. Kara śmierci w prawie stanowym

Decyzja o tym, czy kara śmierci przewidziana jest w katalogu kar w ustawodawstwie stanowym, należy do poszczególnych stanów. Z perspektywy historycznej można wskazać na obecność tej kary już w czasach kolonialnych, przed powstaniem

8 *Gregg v. Georgia* (428 U.S. 153).

9 Szerzej zob. A. Jezusek, Kara..., *op. cit.*, s. 102–110; C. Maslowsky, *Callie Furman v. Georgia and the Supreme Court's Failure to Apply It*, „Penn Journal of Philosophy, „Politics & Economics” 2019, vol. 14, wyd. 2, s. 60–73.

10 Terminologia amerykańska w tym zakresie oraz jej przekład na język polski stanowią pewne wyzwanie. Szczegółowo na ten temat: W. Kwiatkowski, *Zagadnienie...*, *op. cit.*, s. 125–126.

11 Są to przepisy ulokowane przede wszystkim w paragrafach rozdziału 18 kodeksu Stanów Zjednoczonych, a wyjątkowo w paragrafach rozdziału 8, 21 i 49. Szczegółowy wykaz dostępny jest na stronie internetowej Death Penalty Information Center. Federal Laws Providing for Death Penalty: <https://deathpenaltyinfo.org/stories/federal-laws-providing-death-penalty> (11.11.2022).

12 W tych ostatnich dwóch przypadkach wchodzi jednak w grę dodatkowe przepisy i ograniczenia; szerzej zob. R. Norwood, *None Dare Call It Treason: The Constitutionality of the Death Penalty for Peacetime Espionage*, „Cornell Law Review” 2002, vol. 87, s. 820–852.

13 Szerzej na ten temat: C. Smith, *Fair and Impartial? Military Jurisdiction and the Decision to Seek the Death Penalty*, „University of Miami National Security&Armed Conflict Law Review” 2015, vol. 5, wyd. 2, s. 1–32.

Stanów Zjednoczonych Ameryki. Pierwsze udokumentowane wyroki z karą śmierci sięgają początków XVII wieku, a ruch abolicjonistyczny – końcówki tego wieku. Po szczególne stany utrzymują karę śmierci w swoich regulacjach, ale zaczynają ograniczać jej wykonywanie. Michigan był pierwszym stanem, który już w 1847 roku uznał, że jedynie przestępstwo zdrady zasługuje na zagrożenie najwyższą karą. Z początkiem XX wieku rozpoczyna się stopniowa abolicja rozciągająca się na inne części terytorium USA. W ostatnich latach obserwowana jest natomiast wyraźna tendencja do zupełnego wykluczania kary śmierci z katalogu kar w stanowych kodeksach karnych, a obecnie zniesiona jest w prawie połowie stanów¹⁴.

W 27 stanach kara śmierci jest jednak wciąż obecna (choć w trzech – Kalifornii, Oregonie i Pensylwanii obowiązują gubernatorskie moratoria na jej wykonywanie). Przegląd odpowiednich przepisów pozwala na wyciągnięcie dwóch ogólnych wniosków. Po pierwsze, we wszystkich 27 stanach karą śmierci zagrożona jest najcięższa zbrodnia, określana jako *first-degree murder* w trzynastu stanach lub podobnie – jako *capital murder, criminal homicide aggravated murder* w pozostałych stanach.

Podkreślić należy, że w każdym wypadku (poza stanem Wyoming) wymagane jest zaistnienie okoliczności obciążających – w 15 stanach przynajmniej jednej z kilku/kilkunastu, w trzech stanach – wszystkich 18 lub 10. Osiem stanów nie podaje liczby wymaganych okoliczności obciążających. Po drugie, jedynie w czterech stanach wskazane są inne zbrodnie zagrożone karą śmierci. W znacznej mierze są to czyny skutkujące śmiercią, ale w katalogu znajdują się także zdrada, porwanie statku powietrznego, porwanie czy napaść seksualna – bez doprecyzowania tego skutku, przy czym w takich sytuacjach¹⁵ nadrzędne jest stosowanie orzecznictwa federalnego Sądu Najwyższego uznającego niekonstytucyjność kary śmierci wymierzonej za czyn

14 Na temat historii kary śmierci zob. S.C. Malik, D. P. Holdsworth, A Survey of the History of the Death Penalty in the United States, „University of Richmond Law Review” 2015, vol. 49, s. 693–710. W październiku 2022 r. 27 stanów przewiduje w ustawach możliwość wymierzenia kary śmierci, natomiast w 23 stanach została ona zniesiona. Szczegółowe informacje: Death Penalty Information Center: <https://documents.deathpenaltyinfo.org/pdf/FactSheet.pdf> (20.10.2022).

15 Dane wskazują, że jedynie dwukrotnie w historii Stanów Zjednoczonych w celi śmierci znajdowały się osoby skazane za czyn (pedofilię) bez skutku śmiertelnego – Patric Kennedy i Richard Davis, obaj na mocy prawa stanowego Luizjany. Te dwa skazania były podstawą do wydania orzeczenia *Kennedy v. Louisiana*, w którym uznano niekonstytucyjność kary śmierci wymierzonej za czyn bez skutku śmiertelnego, uznając tym samym karę śmierci wymierzoną za pedofilię za karę okrutną i niezwykłą, co wywołało burzliwą dyskusję; szerzej np. S. Gover, Child rape as a crime against humanity: challenging the United States Supreme Court reasoning in *Kennedy v. Louisiana*, „The International Journal of Human Rights” 2009, vol. 13, wyd. 5, s. 668–679; R.M. Ré, Can Congress Overturn *Kennedy v. Louisiana*?, „Harvard Journal of Law & Public Policy” 2009, vol. 33, nr 3, s. 1031–1105.

bez skutku śmiertelnego (zgodnie z orzeczeniem w sprawie *Kennedy v. Louisiana* z 2008 roku)¹⁶.

Oskarżony w sprawie zagrożonej karą śmierci w amerykańskim procesie karnym ma konstytucyjne prawo do procesu z udziałem ławy przysięgłych. W federalnym procesie, werdykt podejmowany jest jednomyślnie w 12-osobowym składzie. W procesach stanowych liczba członków ławy zwykle także wynosi dwanaście, a werdykt co do zasady jest jednomyślny. Wyjątek stanowi Alabama, w której do podjęcia decyzji wymagana jest większość 10:2¹⁷.

Kluczowy dla dalszej analizy tytułowego problemu jest fakt, że w 31 z 34 stanów, które do momentu orzeczenia w sprawie *Hurst v. Florida* dopuszczały karę śmierci, decyzja ławy przysięgłych była ostateczna. Tylko w trzech stanach (Alabama, Delaware i Floryda) sędzia w ramach *judicial override* miał prawo do uchylenia decyzji ławy¹⁸.

3. Kara śmierci i *judicial override* w prawie stanu Alabama

Kara śmierci wykonywana jest w Alabamie od początków XIX wieku. Współcześnie stanowy kodeks karny przewiduje możliwość orzeczenia tej kary jedynie za przestępstwo umyślnego zabójstwa ze szczególnym okrucieństwem. Kodeks wymienia 21 takich okoliczności (m.in. zabójstwo dokonane przez oskarżonego w trakcie porwania pierwszego stopnia lub jego usiłowania popełnionego przez oskarżonego, zabójstwo dokonane za wynagrodzeniem pieniężnym lub innym korzystnym świadczeniem lub zgodnie z umową lub na zlecenie czy zabójstwo, gdy ofiara ma mniej niż czternaście lat¹⁹).

Pierwsza udokumentowana egzekucja odbyła się w 1812 roku. Do 1927 roku kara wykonywana była przez powieszenie, potem nastąpiła era krzesła elektrycznego. Od 2002 roku główną metodą wykonania kary jest zastrzyk trucizny. W latach 1927–1976 w Alabamie wykonano 153 egzekucje. Wyrok Sądu Najwyższego w sprawie *Furman v. Georgia* skutkowałam wstrzymaniem orzekania i wykonywania kary śmierci

16 Na podstawie wykazu odpowiednich przepisów stanowych dostępnych na stronie internetowej Death Penalty Information Center: <https://deathpenaltyinfo.org/facts-and-research/crimes-punishable-by-death/summary-of-state-death-penalty-statutes>.

17 W 2016 r. stanowe sądy najwyższe Florydy i Delaware (które obok Alabamy nie miały reguły jednomyślności ławy przysięgłych w procedurze decyzji o karze śmierci) uznały swoje przepisy za niekonstytucyjne, ponieważ zezwalały sędziom na wymierzanie kary śmierci w oparciu o niejednomyślną rekomendację ławy przysięgłych (orzeczenia w sprawach: *Hurst v. State*, No. SC12–1947 oraz *Rauf v. State*, 145 A.3d 430).

18 The Death Penalty in Alabama: Judge Override, Equal Justice Initiative Report, 2011, s. 10, <https://eji.org/wp-content/uploads/2019/10/death-penalty-in-alabama-judge-override.pdf> (11.11.2022).

19 §13A-5-4 (a)(1)-(21) kodeksu Alabamy z 1975 r. Alabama Code (1975), <http://alisondb.legislature.state.al.us/alison/codeofalabama/1975/coatoc.htm> (14.11.2022).

w tym stanie do 1983 roku. Od tej pory liczba wykonanych wyroków waha się rocznie między 0 a 6²⁰.

Uprawnienie znane jako *judicial override* miało oryginalnie ograniczyć orzekanie najwyższej z kar w toku decyzyjnym ławy przysięgłych. Wprowadzenie odpowiednich przepisów do prawa stanowego Alabamy było skutkiem orzeczeń Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych w sprawie *Furman v. Georgia* i miało na celu zapewnienie, że ława przysięgłych nie będzie miała nieograniczonej swobody w zakresie decydowania o wyborze tej kary.

Zgodnie zatem z funkcjonującymi od 1976 do 2017 roku przepisami kodeksu Alabamy rolą ławy przysięgłych w procesie karnym w sprawie o czyn zagrożony karą śmierci była ocena przedstawionych w toku postępowania okoliczności łagodzących i obciążających oskarżonego oraz podjęcie decyzji o wymiarze kary dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości wcześniejszego warunkowego zwolnienia lub kary śmierci, przy czym decyzja ta dostarczana była w formie werdyktu doradczego (oryg. *advisory verdict*), który to werdykt (nazwany dalej „rekomendacją ławy przysięgłych”) powinien być przez sąd rozważony (oryg. *give consideration*), ale nie był dla sądu wiążący (oryg. *not binding upon the court*)²¹.

W praktyce oznaczało to, że werdykt ławy przysięgłych mógł być zmieniony przez prowadzącego sprawę sędziego. Decyzja ławy przysięgłych o wymierzeniu kary dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości wcześniejszego zwolnienia mogła być uchylona przez sędziego na rzecz kary śmierci lub, jeśli ława przysięgłych zdecydowała o karze śmierci, sędzia mógł taki werdykt uchylić i wymierzyć karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości wcześniejszego warunkowego zwolnienia²².

Badania *Equal Justice Initiative* pokazywały, że Alabama była jedynym stanem, w którym sędziowie rutynowo unieważniali wyroki ławy przysięgłych w sprawach dożywotniego pozbawienia wolności i zamieniali je na kary śmierci. W latach 1983–

20 Dane na podstawie informacji Death Penalty Information Center: <https://deathpenaltyinfo.org/state-and-federal-info/state-by-state/alabama> (14.11.2022); szerzej na temat kary śmierci w Alabamie: N.A. Forrester, Judge Versus Jury: The Continuing Validity of Alabama's Capital Sentencing Regime After Ring v. Arizona, „Alabama Law Review” 2003, vol. 54, s. 1157 i n.; W.F. Abrams, Fighting for Life and Justice in Alabama: Observations from the Front Lines, „University of Toledo Law Review” 2004, vol. 35, s. 585 i n.

21 §13A-5-46 (a) w związku z §§ 13A-5-47 (e) kodeksu Alabamy z 1975 r. (w brzmieniu sprzed 2017 r.); zob. Alabama Code (1975), https://inform.alabama.gov/_ALI/PDF/Book/complete_projects/Criminal%20Code%202017.pdf.

22 Szerzej zob. S. Heery, If It's Constitutional, Then What's the Problem?: The Use of Judicial Override in Alabama Death Sentencing, „Washington University Journal of Law&Policy” 2010, vol. 34, s. 362–367; K.K. Russell, The Constitutionality of Jury Override in Alabama Death Penalty Cases, „Alabama Law Review” 1994, vol. 46, s. 5 i n.

2011 uchylenia takie miały miejsce w 98 sprawach, a jedynie w dziewięciu werdykt zmieniono na karę dożywotniego pozbawienia wolności²³.

Podobne rozwiązania funkcjonowały jeszcze w stanach Delaware oraz Floryda i to prawo drugiego z nich w 2016 roku Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych uznał za niekonstytucyjne. Decyzja sędziów była następstwem zastosowania zasady wyprowadzonej w sprawie *Ring v. Arizona* w 2002 roku, która na podstawie VI poprawki wymagała od ławy przysięgłych orzekania kary śmierci jedynie, jeśli w toku postępowania udowodnione zostały okoliczności obciążające²⁴. W orzeczeniu *Hurst v. Florida* Sąd Najwyższy uznał, że przepisy stanowe Florydy, zezwalające na „rekomendację” ławy przysięgłych i pozostawiające ostateczną decyzję sędziemu, stoją w sprzeczności z konstytucją i wcześniejszym orzeczeniem²⁵.

Członkowie kongresu stanowego Alabamy, uznając, że orzeczenie w sprawie Florydy oznacza niekonstytucyjność także lokalnych przepisów w przedmiocie orzekania kary śmierci, poddali pod głosowanie ustawę wprowadzającą zmiany w kodeksie, skutkujące zakazem uchylania rekomendacji ławy przysięgłych w werdykcie dotyczącym wyboru kary śmierci lub dożywotniego pozbawienia wolności. Dyskutowane były dwa projekty. W pierwszym znoszono *judicial override* i pozostawiano możliwość głosowania większościowego (10:2) przy decyzji ławy przysięgłych dotyczącej wymiaru kary. Drugi projekt szedł o krok dalej, znosząc *judicial override* i wprowadzając wymóg jednomyślnego głosowania ławy w przypadku skazania na karę śmierci. Polityczny układ zmusił autora drugiego projektu do wycofania wniosku, a pierwszy projekt, w głosowaniu z 4 kwietnia 2017 roku, uzyskał większość 78:19. Podpis gubernator Kay Ivey, złożony kilka dni później, oznaczał wejście w życie zmian w prawie²⁶.

Obecnie obowiązujące przepisy stanowią: Jeżeli ława przysięgłych orzeknie karę śmierci, sąd skazuje oskarżonego na karę śmierci. Jeżeli ława przysięgłych nie wyda wyroku śmierci, sąd skazuje oskarżonego na karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości zwolnienia warunkowego²⁷.

Tym samym w 2017 roku *judicial override* przestało obowiązywać w prawie wszystkich 50 stanów USA.

23 The Death Penalty in Alabama..., *op. cit.*, s. 24–26.

24 N.A. Forrester, Judge..., *op. cit.*

25 *Hurst v. Florida* (577 U.S. 92); zob. też: M. Kalmanson, Storm of the Decade: The Aftermath of *Hurst v. Florida* & Why the Storm is Likely to Continue, „University of Miami Law Review” 2020, vol. 74, s. 37 i n.

26 Alabama Legislature Votes to End Judicial Override, Death Penalty Information Center, April 05, 2017, <https://deathpenaltyinfo.org/news/alabama-legislature-votes-to-end-judicial-override> (14.11.2022).

27 §13A-5-47 (a) kodeksu Alabamy z 1975 r., <http://alisondb.legislature.state.al.us/alison/codeofalabama/1975/coatoc.htm> (15.11.2022).

4. Wybory sędziowskie w stanie Alabama

Istotnym elementem omawianego problemu jest sędziowska procedura wyborcza w stanie Alabama. Oto bowiem sędziowie sądów stanowych wszystkich szczebli²⁸ wybierani są tam w tzw. partyjnych wyborach powszechnych (*partisan election*) na określoną, 6-letnią kadencję. Aby uzyskać stanowisko sędziego kandydat musi najpierw pokonać przeciwników w wewnętrznych wyborach partyjnych. Właściwe wybory, poprzedzone polityczną kampanią wyborczą, odbywają się zwykle łącznie z wyborami powszechnymi, w tym do władz federalnych i stanowych²⁹.

Taki system wyborów sędziów budzi kontrowersje, szczególnie w kontekście finansowania kampanii wyborczych prowadzonych przez poszczególnych kandydatów, ma jednak także swoich konsekwentnych zwolenników doceniających na przykład więź wytworzoną między sędziami a ich wyborcami³⁰.

Od lat toczy się także dyskusja na temat wpływu, jaki ma proces wyboru sędziów (nie tylko w Alabamie, ale ten stan, obok Massachusetts, stanowi często główne pole tych dyskusji) na sprawowanie przez nich funkcji i wymiaru sprawiedliwości, w szczególności w sprawach karnych. Podnoszone są argumenty o tym, że podejście kandydatów do spraw karnych (w tym orzekania kary śmierci) stanowi przedmiot kampanii wyborczych. Zebrane dane wskazują, iż w stanach, w których sędziowie są wybierani, odsetek uchylecia wyroków kary śmierci na etapie apelacji sięga 11%, podczas gdy w stanach, w których sędziowie są mianowani w specjalnych procedurach, odsetek ten wynosi 26%³¹.

5. Sprawa Kennetha Smitha

Fakty w sprawie Kennetha Smitha układają się w historię, w której skazany 18 marca 1988 roku zamordował Elizabeth Dorlene Sennet, żonę lokalnego pastora. W trakcie postępowania wyszło na jaw, że pastor Sennet, uwikłany w romans, zlecił zabójstwo żony (za cenę 1000 dolarów amerykańskich wypłaconych dwóm zlecenio-

28 Struktura sądowa Alabamy to modelowa struktura składająca się z sądu dystryktowego, okręgowego, sądu apelacyjnego i stanowego sądu najwyższego. Dodatkowo na poziomie I instancji istnieją jeszcze sądy polubowne i sądy municypalitetów; Alabama Judicial System, <https://judicial.alabama.gov/Appellate/JudicialSystemChart> (15.11.2022).

29 W Alabamie 8 listopada 2022 r. (zatem w dniu tzw. *mid-term elections*, w których wybierani są przedstawiciele do Kongresu) odbyły się wybory dwóch sędziów do Sądu Najwyższego; Alabama Supreme Court Elections: https://ballotpedia.org/Alabama_Supreme_Court_elections,_2022 (17.11.2022).

30 J. Park, *Judicial Elections: The Case for Accountability*, „Akron Journal of Constitutional Law and Policy” 2011, vol. 2, s. 167.

31 D. Levine, K. Cooke, *In states with elected high court judges, a harder line on capital punishment*, „Reuters” September 22, 2015, <https://www.reuters.com/investigates/special-report/usa-deathpenalty-judges/#graphic-deathpenalty> (17.11.2022).

biorcom, w tym Smithowi), licząc na uzyskanie odszkodowania na pokrycie zaciągniętych długów. Kiedy śledztwo skupiło się na pastarze jako podejrzanym, Sennet popełnił samobójstwo. obrońcy Kennetha Smitha próbowali dowieść, że oskarżony brał udział we włamaniu do domu i ataku na ofiarę, ale bez zamiaru jej zamordowania, a samego aktu pobicia ze skutkiem śmiertelnym dokonał współsprawca³².

W 1996 roku w rozprawie przed sądem pierwszej instancji zapadł wyrok skazujący, przy czym orzekająca w sprawie ława przysięgłych w ramach werdyktu doradczego stosunkiem głosów 11:1 uznała, że oskarżony zasługuje na karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości wcześniejszego warunkowego zwolnienia. Sędzia, na mocy przysługującego mu uprawnienia *judicial override*, uchylił werdykt ławy przysięgłych i skazał Kennetha Smitha na karę śmierci. Podejmując decyzję o rekomendacji kary dożywotniego więzienia w sprawie Smitha, ława przysięgłych wskazała na jedną okoliczność obciążającą – zabójstwo dla korzyści majątkowych oraz na szereg okoliczności łagodzących udowodnionych przez obronę, to jest: 1) wiek (dwadzieścia dwa lata w chwili popełnienia przestępstwa), 2) brak znaczącej historii wcześniejszej działalności przestępczej, 3) wykazane przez skazanego wyrzuty sumienia z powodu tego, co zrobił, i dobrowolne przyznanie się, 4) dobre zachowanie w więzieniu oraz okazane wsparcie dla innych, w tym członków rodziny, 5) okoliczności zaniedbania i pozbawienia opieki we wczesnym dzieciństwie. Samą rekomendację ławy także uznano za okoliczność łagodzącą. Przewaga okoliczności łagodzących została uznana za znaczącą przez 11 z 12 członków ławy³³.

Prowadzący sprawę sędzia zdecydowanie odrzucił jednak argumentację ławy. Uznał, że istniała racjonalna podstawa do zwiększenia kary zalecanej przez ławę przysięgłych, ponieważ było to zabójstwo podcza napadu rabunkowego, a oskarżony miał możliwość zastanowienia się i wycofania ze swoich działań oraz że zdolność oskarżonego do oceny przestępczości swojego zachowania lub dostosowania swojego zachowania do wymogów prawa nie była w znacznym stopniu ograniczona. Sędzia podkreślił także, że rekomendacja ławy podjęta została po wpływie emocjonalnego wystąpienia matki oskarżonego³⁴.

Kenneth Smith odwołał się od wyroku sądu pierwszej instancji. W 2000 roku Sąd Apelacyjny ds. Karnych Alabamy, rozpatrując, czy w trakcie postępowania przed sądem pierwszej instancji nie popełniono „oczywistego błędu” (to jest błędu tak oczywistego, że jego niezauważenie mogłoby poważnie wpłynąć na rzetelność lub uczciwość postępowania), utrzymał w mocy wyrok skazujący na karę śmierci³⁵.

32 Na podstawie orzeczenia *Kenneth Eugene Smith v. State*, CR-97-0069 (2000).

33 Petition for Writ of Certiorari, *Kenneth Eugene Smith v. Jefferson Dunn*, Commissioner, Alabama Department of Corrections, October 18, 2022, https://www.supremecourt.gov/Docket-PDF/21/21-579/196731/20211018162358186_Smith%20v%20Dunn%20Petition%20for%20Writ%20of%20Certiorari.pdf (11.11.2022).

34 *Ibidem*.

35 *Kenneth Eugene Smith v. State*, CR-97-0069 (2000).

Zgodnie z przysługującymi procedurami Kenneth Smith ubiegał się o przyznanie mu *writ habeas corpus*, jako że więzień skazany na karę śmierci może wnioskować o ponowne rozpatrzenie jego sprawy w związku z legalnością procedury pozbawienia go wolności³⁶. W 2021 roku, po wieloletnich procedurach, w tym odwoławczych, ostateczną odmowę ponownego rozpatrzenia zatwierdził odpowiedni federalny sąd apelacyjny³⁷.

Sąd Najwyższy stanu Alabama wyznaczył datę egzekucji na 17 listopada 2022 roku³⁸. Prawnicy Smitha próbowali w osobnej procedurze federalnej podnosić, że przepisy stanowe Alabamy dotyczące wykonania kary śmierci poprzez zastrzyk stanowią pogwałcenie VIII poprawki do amerykańskiej konstytucji zakazującej kar okrutnych i niezwyčajnych, a dodatkowo że Departament Więziennictwa Alabamy naruszył jego prawa do należytego procesu zgodnie z XIV poprawką, ponieważ nie udzielił mu informacji niezbędnych do świadomego zrzeczenia się prawa do wyboru egzekucji przez niedotlenienie azotem zamiast śmiertelnego zastrzyku. Sąd federalny odrzucił pozew w decyzji zapadłej w październiku 2022 roku³⁹.

Prawnicy skazanego starali się jeszcze o decyzję Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych i zawieszenie kary, wnosząc o rozpatrzenie całej sprawy, a w szczególności elementu zmiany werdyktu ławy przysięgłych w ramach *judicial override*⁴⁰, ale Sąd Najwyższy, na dzień przed wyznaczoną datą egzekucji, ostatecznie odrzucił wniosek o rozpatrzenie sprawy i o zawieszenie wykonania kary śmierci⁴¹.

W konsekwencji wyczerpania wszelkich możliwości formalnych przystąpiono do przygotowania egzekucji. Okazało się jednak, że samo wykonanie kary śmierci poprzez zastrzyk było na tyle skomplikowane (specjaliści nie byli w stanie odpowiednio przygotować wkluc żylnych skazanego), że prawnicy Smitha ponownie mieli możliwość wnioskowania o jej wstrzymanie, argumentując, że sposób wykonania, czyli nieudolności wykonania zasądzonej kary, czyni ją „okrutną i niezwyčajną”, a zatem naruszającą VIII poprawkę do amerykańskiej konstytucji. Argumentacja ta przekonała odpowiedni sąd federalny do wydania decyzji wstrzymującej wykonanie kary na kilka godzin przed terminem egzekucji. Odwołanie od niej natychmiast trafiło do Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych, który w trybie pilnym, bez wydania pisemnej wersji, na dwie godziny przed wyznaczonym terminem uchylił decyzję

36 Szerzej zob. P. Krawczyk, B. Łukowiak, *Habeas corpus* w Polsce oraz w niektórych państwach kręgu *common law*. Analiza porównawcza, „Problemy Prawa Karnego” 2021, t. 5, nr 2, s. 22.

37 *Kenneth Eugene Smith v. Commissioner*, Alabama Department of Corrections, Attorney General State of Alabama, 850 Fed.Appx. 726 11th Cir. No. 19-14543 (2021).

38 The Supreme Court of Alabama Order 1000976, September 30, 2022, <https://documents.deathpenaltyinfo.org/Kenneth-Smith-Execution-Order-2022-11-17.pdf> (12.12.2022)

39 *Kenneth Eugene Smith v. John Q. Hamm, Commissioner*, Alabama Department of Corrections *at al.*, 2:22-CV-497-RAH [WO], October 16, 2022 (12.12.2022).

40 *Petition for Writ of Certiorari...*, *op. cit.*

41 *Smith Kenneth E. v. Alabama*, Supreme Court of Justice order 22-6049, November 16, 2022.

nizszego sądu federalnego i przyznał władzom stanowym Alabamy prawo do kontynuowania wykonania kary. Podkreślić warto, że tym razem trójka sędziów złożyła zdanie odrębne, głosując za wstrzymaniem egzekucji. Okazało się jednak, że trudności z odpowiednim przygotowaniem medycznym skazanego były na tyle duże (możliwe było jedno z dwóch wymaganych wkłuć), że władze zakładu karnego, w którym miała być przeprowadzona egzekucja, odwołały ją na 40 minut przed wyznaczoną godziną wykonania kary. Odwołanie pozostało bezterminowe w związku z wygaśnięciem nakazu wykonania kary o północy⁴².

Te nagłe, dodatkowe komplikacje ukazują jeszcze inną, zdecydowanie „okrutną i niezwyčajną” stronę kary śmierci, to jest nieskuteczny sposób jej wykonania, co może być przedmiotem osobnej analizy, także w kontekście prawnych i medycznych aspektów końca życia.

Kenneth Smith pozostaje natomiast nadal (to jest na chwilę oddania tekstu do publikacji) w celi śmierci z niejasną sytuacją prawną.

Wnioski

Uprawnienie znane jako *judicial override*, którego celem było ograniczenie „szafowania” najwyższą z kar przez ławy przysięgłych złożonych z obywateli, stało się narzędziem w rękach sędziów wybieranych w wyborach stanowych do decydowania o końcu życia skazanych, którym konstytucyjnie uprawniona „bezstronna ława”, wybierana spośród mieszkańców stanu i okręgu, będącego miejscem przestępstwa, a więc rozumiana jako ława *jury of own peers*, dawała szansę na życie.

Sprawa Kennetha Smitha ujawniła rażące nieprawidłowości nie tylko istoty *judicial override*, ale też konsekwencji, a w zasadzie braku konsekwencji jej zniesienia wobec skazanych przed 2017 rokiem, czekającym na wykonanie wyroku. Uwypukliła także, po raz kolejny, dramatyczne naruszenia zakazu „kar okrutnych i niezwyčajnych” poprzez problem z odpowiednim wykonaniem śmiertelnego zastrzyku. Medyczne komplikacje stanęły na drodze wykonania wyroku w kilku innych przypadkach w samym 2022 roku, tak w Alabamie, jak w innych stanach⁴³.

Historia Kennetha Smitha wzmacnia także argumenty społeczne widoczne od dłuższego czasu wśród obywateli Stanów Zjednoczonych. Badania z 2019 roku pokazują, że chociaż 55% Amerykanów wciąż popiera karę śmierci dla najcięższych prze-

42 Sekwencja wydarzeń i decyzji sądowych odtworzona na podstawie dostępnych doniesień prasowych: N. Bogel-Burroughs, Alabama Again Cancels an Execution Over Delays Inserting IV Lines, „The New York Times” November 17, 2022, <https://www.nytimes.com/2022/11/17/us/alabama-execution-kenneth-smith.html> (18.11.2022); D. Andone, Execution of Alabama death row prisoner is called off, state official says, citing time constraints from late-night court battle, CNN, November 18, 2022, <https://edition.cnn.com/2022/11/17/us/kenneth-smith-alabama-execution/index.html> (18.11.2022).

43 D. Andone, Execution..., *op. cit.*.

stępstw, to w sytuacji możliwości wyboru jako karę za zabójstwo 60% społeczeństwa wskazałoby karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego zwolnienia, a karę śmierci – 36%. Proporcje te zostały zupełnie odwrócone w ciągu ostatnich 25 lat⁴⁴, dlatego podkreślić należy, że walka prawników Smitha toczyła się o prawo skazanego do zamiany kary śmierci na karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości ubiegania się o wcześniejsze warunkowe zwolnienie, która jawiła się jako sprawiedliwa i właściwa w świetle amerykańskiego prawa.

Europejska kultura prawna jest w tej sprawie w zupełnie innym miejscu. Orzecznictwo strasburskie uznaje bowiem karę dożywotniego pozbawiania wolności bez możliwości przedterminowego zwolnienia za nieludzkie traktowanie, w sposób oczywisty naruszające art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁴⁵, a argumenty te wybrzmiały mocno w sprzeciwie wobec najnowszej reformy polskiego kodeksu postępowania karnego.

Wylimitowanie kary śmierci z katalogu kar orzekanych w amerykańskich procesach karnych możliwe byłoby poprzez uznanie tej kary przez Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych za niezgodną z VIII poprawką do konstytucji. W związku z przewagą sędziów mianowanych przez republikańskich prezydentów w obecnym składzie Sądu Najwyższego stan uznający legalność kary śmierci na poziomie federalnym, a zatem dopuszczalnej na poziomie stanowym, zostanie zapewne utrzymany. Jediną możliwością pozostaje usuwanie tej kary z regulacji stanowych, co możliwe jest poprzez działania stanowych legislatur i gubernatorów⁴⁶.

44 Gallup. Death Penalty, <https://news.gallup.com/poll/1606/death-penalty.aspx> (16.12.2022).

45 *László Magyar przeciwko Węgrom* – wyrok ETPC z dnia 20 maja 2014 r., skarga nr 73593/10. Warto podkreślić, że Europejski Trybunał Praw Człowieka w swoim orzecznictwie powołuje się na wyroki amerykańskiego Sądu Najwyższego (szerzej: G. Maroń, *References to the US Supreme Court Decisions in the Judgments of the European Court of Justice*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2019, nr 5(51), s. 319–349), natomiast w sprawach *Atkins v. Virginia* oraz *Lawrence v. Texas* (539 U.S. 558 (2003)) Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych powołał się na europejskie standardy i orzecznictwo strasburskie.

46 Debata nad legalnością kary śmierci w ogóle wpisuje się w amerykański trend polityczny podziału między zwolenników kary śmierci wśród Republikanów a jej zagorzałych przeciwników w gronie Demokratów. Gubernatorzy stanów wybierani z ramienia Partii Demokratycznej coraz częściej podejmują decyzje wskazujące jednoznacznie na sprzeciw wobec tej kary. Odchodząca z urzędu gubernator stanu Oregon w jednej ze swoich ostatnich decyzji zamieniła karę śmierci na karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego zwolnienia dla wszystkich 17 skazanych przebywających w stanowej celi śmierci i jednocześnie nakazała likwidację komory śmierci; Governor Kate Brown Commutes Oregon's Death Row, December 13, 2022, <https://www.oregon.gov/newsroom/Pages/NewsDetail.aspx?newsid=76509> (16.12.2022).

BIBLIOGRAFIA

- Abrams W.F., Fighting for Life and Justice in Alabama: Observations from the Front Lines, „University of Toledo Law Review” 2004, vol. 35.
- Alabama Judicial System: <https://judicial.alabama.gov/Appellate/JudicialSystemChart>.
- Alabama Legislature Votes to End Judicial Override, Death Penalty Information Center, April 05, 2017, <https://deathpenaltyinfo.org/news/alabama-legislature-votes-to-end-judicial-override>.
- Alabama Supreme Court Elections: https://ballotpedia.org/Alabama_Supreme_Court_elections,_2022.
- Andone D., Execution of Alabama death row prisoner is called off, state official says, citing time constraints from late-night court battle, CNN, November 18, 2022, <https://edition.cnn.com/2022/11/17/us/kenneth-smith-alabama-execution/index.html>.
- Atkins v. Virginia* (536 U.S. 304).
- Bogel-Burroughs N., Alabama Again Cancels an Execution Over Delays Inserting IV Lines, „The New York Times” November 17, 2022, <https://www.nytimes.com/2022/11/17/us/alabama-execution-kenneth-smith.html>.
- Coker v. Georgia*, (433 U.S. 584).
- The Death Penalty in Alabama: Judge Override, Equal Justice Initiative Report, 2011, <https://eji.org/wp-content/uploads/2019/10/death-penalty-in-alabama-judge-override.pdf>.
- Death Penalty Information Center: <https://deathpenaltyinfo.org/>.
- Frankowski S., Goldman R., Łętowska E., Sąd Najwyższy USA. Prawa i wolności obywatelskie, Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE, Warszawa 1996.
- Forrester N.A., Judge Versus Jury: The Continuing Validity of Alabama’s Capital Sentencing Regime After Ring v. Arizona, „Alabama Law Review” 2003, vol. 54.
- Gallup. Death Penalty, <https://news.gallup.com/poll/1606/death-penalty.aspx>.
- Gover S., Child rape as a crime against humanity: challenging the United States Supreme Court reasoning in *Kennedy v. Louisiana*, „The International Journal of Human Rights” 2009, vol. 13, wyd. 5.
- Governor Kate Brown Commutes Oregon’s Death Row, December 13, 2022, <https://www.oregon.gov/newsroom/Pages/NewsDetail.aspx?newsid=76509>.
- Gregg v. Georgia*, (428 U.S. 153).
- Heery S., If It’s Constitutional, Then What’s the Problem?: The Use of Judicial Override in Alabama Death Sentencing, „Washington University Journal of Law&Policy” 2010, vol. 34.
- Hurst v. Florida* (577 U.S. 92).
- Hurst v. State*, No. SC12–1947.
- Jezusek A., Kara śmierci w orzecznictwie Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych Ameryki, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2010, z. 4.
- Kalmanson M., Storm of the Decade: The Aftermath of *Hurst v. Florida* & Why the Storm is Likely to Continue, „University of Miami Law Review” 2020, vol. 74.
- Kennedy v. Louisiana* (554 U.S. 407).

- Kenneth Eugene Smith v. Commissioner, Alabama Department of Corrections, Attorney General State of Alabama, 850 Fed.Appx. 726 11th Cir. No. 19-14543 (2021).
- Kenneth Eugene Smith v. John Q. Hamm, Commissioner, Alabama Department of Corrections *at al.*, 2:22-CV-497-RAH [WO], October 16, 2022.
- Kenneth Eugene Smith v. State*, CR-97-0069 (2000).
- Krawczyk P., Łukowiak B., *Habeas corpus* w Polsce oraz w niektórych państwach kręgu *common law*. Analiza porównawcza, „Problemy Prawa Karnego” 2021, t. 5, nr 2.
- Kwiatkowski W., Zagadnienie kary śmierci w Stanach Zjednoczonych Ameryki, „Zeszyty Prawnicze” 2012, nr 12/3.
- Laidler P., *Konstytucja Stanów Zjednoczonych*. Przewodnik, Kraków 2007.
- Lawrence v. Texas* (539 U.S. 558 (2003)).
- László Magyar *przeciwko Węgrom* – wyrok ETPC z dnia 20 maja 2014 r., skarga nr 73593/10.
- Levine D., Cooke K., In states with elected high court judges, a harder line on capital punishment, „Reuters” September 22, 2015, <https://www.reuters.com/investigates/special-report/usa-death-penalty-judges/#graphic-deathpenalty>.
- Malik S.C., Holdsworth D.P., A Survey of the History of the Death Penalty in the United States, „University of Richmond Law Review” 2015, vol. 49.
- Marcus P., Capital Punishment in the United States, and Beyond, „Melbourne University Law Review” 2007, vol. 31.
- Maroń G., References to the US Supreme Court Decisions in the Judgments of the European Court of Justice, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2019, nr 5(51).
- Maslowsky, Callie Furman v. Georgia and the Supreme Court’s Failure to Apply It, „Penn Journal of Philosophy, Politics & Economics” 2019, vol. 14, wyd. 2.
- Michalski D., Ryś K.D., Kara śmierci w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Wybrane zagadnienia, „Studia Prawnoustrojowe” 2017, nr 38.
- Mitera M., Zubik M., Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 1998.
- Norwood R., None Dare Call It Treason: The Constitutionality of the Death Penalty for Peacetime Espionage, „Cornell Law Review” 2002, vol. 87.
- Park J., Judicial Elections: The Case for Accountability, „Akron Journal of Constitutional Law and Policy” 2011, vol. 2.
- Petition for Writ of Certiorari, Kenneth Eugene Smith v. Jefferson Dunn, Commissioner, Alabama Department of Corrections, October 18, 2022, https://www.supremecourt.gov/Docket-PDF/21/21-579/196731/202111018162358186_Smith%20v%20Dunn%20Petition%20for%20Writ%20of%20Certiorari.pdf.
- Rauf v. State*, 145 A.3d 430.
- Ré M.R., Can Congress Overturn *Kennedy v. Louisiana*?, „Harvard Journal of Law&Public Policy” 2009, vol. 33, nr 3.
- Roper v. Simmons* (543 U.S. 551).

Russell K.K., The Constitutionality of Jury Override in Alabama Death Penalty Cases, „Alabama Law Review” 1994, vol. 46.

Smith C., Fair and Impartial? Military Jurisdiction and the Decision to Seek the Death Penalty, „University of Miami National Security&Armed Conflict Law Review” 2015, vol. 5, wyd. 2.

Smith Kenneth E. v. Alabama, Supreme Court of Justice order 22–6049, November 16, 2022.

The Supreme Court of Alabama Order 1000976, September 30, 2022, <https://documents.deathpenaltyinfo.org/Kenneth-Smith-Execution-Order-2022-11-17.pdf>

Thompson v. Oklahoma (487 U.S. 815).

Uchwała nr 83 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 19 listopada 2022 r., https://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/file-uchwala-nra-nr-822022-35958.pdf

U.S. v. Jackson (390 U.S. 570).

Witherspoon v. Illinois (391 U.S. 510).